WE SRZODĘ Dnia 9. Marca, ROKU 1763.

Nº 10.

WARSZAWSKIE TYGO- EXTRAORDYNARYINE DNIOWE

WIADOMOSCI,

Jak dla łatwieyſzego ſpoſobu w Rządach Publicznych Handlu, y partykularnego dobra wſzyſtkim, iako też w naukach, y rzeczach innych Ludziom do wiedzenia potrzebne.

Z Pozwoleniem Nayiaśn: Krola JMci, y Zwierzchności Jego.

In diem quintam Martii, FRIDERICI *nomine inſignem.*

Non TE, AUGUSTE, gerit FRIDERICI dignior alter
Nomina: TU pacem, bella peroſus, amas.
Miſſo jure, TIBI poterant quod bella parare,
TE ad pacem Patriæ cura ſalutis agit.
Sint alii terror terræ, TU gentibus audis
Delicium populi, diceris orbis amor.
Inde celebranti plaudunt onomasma Polonus,
Et cui nunc donas otia, Saxo TIBI.
Pacificus maneas Rex, bellis usque remotis,
Cumque TUA pacis Gente fruare bonis.

K Art. I.

Art. 1.

Wiadomości od Dworu Krolewſkiego.

Dnia 5. *præſentis* Doroczna Uroczyſtość Wyſokich Imienin Nayjaś: Krola Jmci P. N. M. ſtokrotnym zrana z armat ognia wydaniem ogłoſzona była, y zwykłą u Dworu obchodzona Galą: Wieczorem zaś pomienionego dnia w ogrodzie Krolewſkim, wſpaniałey illuminacyi oſobliwey inwencyi reprezentowany był Feierwerk.

Propozycye od Tronu Nayjaś: Krola JMći Pana Naſzego Miłościwego na teraźnieyſze Senatûs Conſilium *w Warſzawie podane, ſą naſtępuiące.*

1mo. Gdy pokoy doſzedł, y Jego Krolewſką Mość nieodbita pociąga potrzeba oddalenia ſię do Państw ſwoich Dziedzicznych, więc lubo J. K. Mść ufa, że nikt ſię nie znaydzie, ktoby publiczną Oyczyzny ſpokoyność mieſzać uſiłował, Oycowſka iednak Jego uſtawiczna około Dobra Krolеſtwa ſwoiego troſkliwość ieſt mu powodem do zaciągnienia Rady Senatu; iakby nayſkuteczniey ugruntować wewnętrzne y zewnętrzne beſpieczeńſtwo.

2do. Ponieważ Erneſt Biron z wzgardą *Supremi* Rzeczypoſpolitey *Dominii* wdziera ſię do Xięſtwa Kurlandzkiego y Semigalſkiego oddanych Nayjaśnieyſzemu Krolewiczowi JegoMośći Karolowi, mocą Konſtytucyi 1736. przez Inweſtyturę onegoż y wykonaną z Prawa oſobiście na też Xięſtwa przyſięgę; J. K. Mość żąda zdania Senatu, iakimby ſpoſobem ubeſpieczyć toż *feudum*, ſpokoyną onegoż dla Nayjaś: Krolewicza Jmći Xiążęcia Kurlandſkiego poſſeſyą y ugruntowaną całość praw Rzeczy-Poſpolitey.

3tio. Nayjaś: Pan maiąc ſprawiedliwe politowanie nad uſtawicznemi ſkargami Obywatelow Kroleſtwa tego o poczynione im ſzkody y krzywdy, przez rożne w czaſie woyny, przechody y Stanowiſka Woyſk, wzywa Rady Senatu, iakby im pożądaną ziednać nadgrodę, tudzież coby czynić, żeby też Woyſka w Kraiach, & *in Feudo* Rzeczypoſpolitey znayduiące ſię, z nich uſtąpiły.

Z Poznania mamy wiadomość, że z dyſpozycyi Xiążęcia Jmći Biſkupa Poznańſkiego, po wſzyſtkich Kościołach tamteyſzych, na podziękowanie Bogu za melioracyą zdrowia Nayjaśnieyſz: Krola Jmći śpiewane było *Te Deum laudamus.*

Dnia 4. *præſentis*, J. O. Xiąże Jmć Woiewoda Ruſki, hoyny dał Traktament, na ktorym przytomni byli J. W. Kaſztelan Krakowſki Hetman W. Koronny y innych wielu JchMość Panow Senatorow y Dyſtyngwowawanych Oſob.

Dnia 6. JW. Jmć Pan Cześnik Koronny *in gratiam* Imienin JW. Jmći Pana

na Wojewody Kijowſkiego przy ſpaniałey w ogrodzie ſwoim Jllumi-cyi, hoynie w wieczor traktował.

Art. 2.

Rzeczy do handlu Należące.

ena Gdańſka, za ktorą na Szpiklerzach przedaią zboża, y Sol do Szpiklerzow kupuią.

Pſzenica po Zł: Pruſkich 235. 240.
Ditto Czerwona po Z. 250. aż do 260.
Pſzenica ktora ieſt wraz rożnego koloru po Zło: - 270 aż do 280.
Ditto Biała po Złot. 290. 300.
Żyto po Zł: 218 220 225.
Jęczmień - - - 190. 195.
Słod - - 260. 270,
Hreczka - - - - - -
Owies po Zł: 105. 110.
Groch biały - - - 320 340
Groch śniadawy - - 320 340
Jagły po Zł: 350. 380. aż do 420.
Hreczana kaſza po Z. 280. 290,
Sol Swiętego Ubeſa 120 130.
Sol Lisbońska - - - - -
Sol Francuſka po Zł: 95. aż do 106.
Sol Szkotzka po Zł: 110. aż do 120.

Art. 3.

Ludzie potrzebuiący służby.

Polak, umieiący dobrze Niemiecki ięzyk, świadomy Gdańſka y Toronia, życzy ſobie zoſtawać w Charakterze Szypra.

Drugi ſpoſobny do Korreſpondowania, życzy ſobie być na funkcyi Burgrabiego w Pałacu lub Dworku iakim, albo na Dyſpozycyi w Dobrach iakich znacznych, y znaiący ſię dobrze na Goſpodarſtwie. *Można ſię o nich dowiedzieć w Kantorze Adreſſow.*

Art: 4.

Rzeczy ktore ſą do przedania.

rzeczy do kredenſu należące w śrebnych ſztukach.

Dwanaście par nożow z widelcami y łyſzkami.
Jedna łyſzka wielka.
Jeden dzbanuſzek do kawy.
Jeden do mleka.
Para iedna Lichtarzy.
Dwie cukierniczki.
Jedne obcążki do cukru,
Sześć łyżeczek do herbaty.

Wſzyſtkie te rzeczy ſą śrebne ſy nowe proby Gdańſkiey.

Także dwa kotły wielkie do palenia gorzałki, ieden o 100. drugi o 400. garcow, z pokrywami y innemi przynależytościami, żelaznemi obręczami obite.

Jtem Turecki Tytuń, na oka ieſt do przedania, kto ſię o tych rzeczach zupełniey chce dowiedzieć, niech ſię odezwie w Kantorze Adreſſow.

Kareta dobra y cała, na czrery Oſoby ieſt do przedania. Więcey ſię o niey dowiedzieć można w Kantorze Adreſſow.

W Kantorze Adreſſow, oprocz innych wielu Kſiąg do przedania, ieſt Kſiążka pod Tytułem: Memoire Sur les affaires De Courlande, IV. à 5. Szoſt.

O Au-

O Aukcyach Publicznych.

Dnia 14. *præsentis*, nowa zacznie się Aukcya, na ktorey iedwabne y wełniane pończochy, wyszywane mankiety y inne rzeczy więcey daiącemu za gotowe pieniądze przedane będą.

Zegar Paryskiey roboty pozłocisty iest do przedania, ktory się tylko na osim dni raz nakręca, ktoby sobie taki zegar życzył kupić, dowie się onim y obaczyć go może w Kantorze Adressow.

Art: 5.

O Promocyi pewnych Osob,

Jmć Pan Otto zostaiący do tych czas w Regimencie Dragonii Nayjaś: Krolewicza Jmći Karola Xiążęcia Kurlandzkiego, iako Feldszer Regimentowy, z wielką sławą u Gwardyi Koronney tuteyszey, tey samey nabył funkcyi.

Artykuł 6.

Rzeczy do Genealogii należące.

Zeyście z tego świata Ludzi.

Z Hoyerswerda: Dnia 4. Lutego A. C. umarł tu Jmść P. Wolf Rudolf Schönberg Konsyliarz Woyskowy J. K. Mśći w 72. Roku wieku swego. Zostawił po sobie trzech Synow y iednę Corkę. Syn starszy iest także Konsyliarzem Woyskowym u Nayjaś: Krola Jmśći, drugi żyiący Syn iest Marszałkiem Nadwornym u Nayjaś: Krolewicza Jmći Karola Xiążęcia Kurlandzkiego.

Z Lipska: Dnia 1. Lutego Jmć P. D. Karol Fridryk Trier Konsylyarz Nadworny y Sądowy J. K. Mći, a Prezydent Miasta Lipska, w sławnym wieku z tym się rozstał światem.

Dnia onegdayszego. był tu chowany na Leśnie przy Warszawie Jmć P. Gabel Pułkownik Regimentu *Chevaux Legers* nazwanego, z zwyczaynemi Ceremoniami, na ktorych przytomni byli J. W. Jmść Pan Graf Brühl Cześnik Koronny, Jmść Pan Saken Pułkownik Regimentu Infanteryi JW. Jmść Pana Grafa Bruhla Pierwszego Ministra J. K. Mści, Kawaler Maltański y innych wielu Sztabs - Officierow.

Stateczność Termometra.

1762. *Mr. de Reaumur.*

Luty.	*Rano.*	*Połu dn.*	*Wieczor.*
24	5 *Gr.*	5½ *Gr.*	1½ - *Gr.*
25	1½	4 -	1½ - -
26	1½	5 -	1½ - -
27	0½	6 -	4½ - -
28	3½	8 -	4½ - -
Mar. 1	4½	7 -	4½ - -
2	4½	7 -	2½ - -

Mr.

Mr. Farenheit.

Luty.	*Rano.*	*Południe*	*Wieczor*
24	43 *G.*	44 *Gr.*	35 *Gr.*
25	35 -	40½ -	35 -
26	34 -	43 -	35 -
27	32 -	45 -	41½ -
28	39 -	50 -	41½ -
Mar. 1	41½ -	43½ -	41½ -
2	41½ -	47½ -	37 -

Rzeczy do Nauk należące.

PRożno chełpliwe wieki ſtarożytney nadęciem powagi przy właściwego domagania ſię pierſzeńſtwa z pozwolonych dobrego mniemania wyſtępuiąc obrębow, ktore ograniczona w niedoſzłych wiedzach oznaczywſzy chluba, przyſzłym byſtrością dochodu roſpoſtrzeć pozwoliła naſtępcom, ſzczegulnego nad obiaśnienie bogleyſzą dziſiay nauką ubłuią przenieſienia; kiedy ten ieſt ſpracowanych trudem doświadczaiącey prawdy ſtarunek, aby zagrzebane w ciemney nocy wyrzuconych ſkutkow okoliczności, a przeciągiem lat y cza- ſu ku świtaiącym co raz bardziey pędzone zorzom, teraz na jaſny dnia widok oświecaiącą wydali łatwością, ktorą przeſzła grubość wiekow ſamą nazywania ćmiła treścią, teraźnieyſzych wykrzeſan.. biegłość w okazalſzych iawniey oznaczą ſłowach; ſzukanie naturalnych ſkutkow przyczyny, doświadczeniem przyrodzonego twierdząc miłomędrſtwa. Czyliż kiedy tym ſię ludzka zaſzczycać mogła władza, aby buduiące zbior świata żywioły w ſamey dochodząc iſtoty treści, te odpr... wnych zawiſſe oznaymiła uſtawow: czyliż tey zmyślney ſzukania dochodziła korzyści, ażeby do badania ſkrytych wewnętrzności przyzwoite wyſtawić narzędzia? na przepych zgrzybiałey w upornych układach ſtarożytności, tam ſię wiek ten mądrego wynalazku cieſzy dziełem, że wſzelakim w ſpołeczności potrzebom pracowitą wygodzić zdoła nauką, y tak do wzruſzenia grubego ziemi żywiołu oſobne wyſtawia Gmachy, do pożyteczney wod płynności rożne ſprowadza wodocieki, ſzerzące ſię ognia ſtopnie upewnionym oznacza ogniomierzem, iako też wſzelaką powietrza wolność przez dokładne tłomaczy powietrzociągi, już tedy nie ziemia zakopanych przymiotow, ni woda bezdenney nie ſtha ſkrytości, coż ogień ktory choć w nayoſtrożnieyſzym poſtępowaniu ſwe okazuiąc ſtopnie, biegłemu ludzkiey zmyślności wſwych upałach ſchronić ſię nie może zmierzeniu, tego lubo Rzeſza Platona przenikaiącey rzeczy przezornie mocy, ſkrytym iednakowoż wewnętrznemu ułożeniu chołduie umyſłem, nie mniey powietrznych własności tu ſię wyiawia okazałość, gdy ten do wſzyſtkich, do tego wſzyſtkie łączyć ſię muſzą żywioły, ſam ogień bez powietrza że świetnych niewydaie iſkierek, miłe powietrzociągu pokazuią ſkutki, ktorego to żywiołu przyciſk y na owocach niektorych zabawne wypełnia przyczyny, y przez wyciągnienie onegoż, każda rzecz morzyć, y oſłabiać ſię muſi, tak dalece że bez niego y lotność ptaka każdego tempieie, y moc

iego

ſego obumiera, okropny w rościągniętych piorach tkliwego politowania wzbudzaiąc widok. Od tych zewnętrznych a iſtotną Człowieka właściwość ſkładaiących przymiotow, byſtrym teraźnieyſza przezorność dochodem z ludzkich namiętności ſzrodzoną oſięga ſkrytość, ktorey według przemiiaiącego złożonych żywiołow czynienia, bardziey oznacza, lub bardziey wſtrzymywa ſtarunek, to przecież niewiadomym natury ieſzcze przyznaie taiemnicom, że co z nich badaiącą doyść nie może pracą, na ſkryte przypadku lub też wzaiem pociągaiącey mocy ſkłada przyczyny, y tak co ieſt początkiem, co ieſt trwałością, co końcem, ſzacunku, przyiaźni, kochania, wſpolnemu zoſtaiącey ch wtym ludzi podaie ściganiu. Niechay oboyga płci iſtota utaienia tego wyznaczy dzieło, niechay obranego iednych nad drugich wzaiſtym przywiązaniu pierſzeńſtwa dokładną odkryie władzę; a czyliż niedościgłym nie ulży ſię trudom, czyliż doświadczaiącą tych ſię nie doydzie uſilnością, ktorych zmieſzany płci dwoyga podział, na troiſte dwakroć odłącza przymierza, za takowym upragniony umyſł iak Słonecznik za uciekaiącym obracać ſię będzie Słońcem, gdyż iego właściwość ani Kraſomowſka wymowa, ani Miłomędrſtwa biegłość, ale rozſądne namiętności ſzczerym oſiągnąć mogą uwielbieniem.

Kontynuacya Uwagi Ekonomiczney o wyſuſzeniu Bagniſk.

Takowe grunta y łąki mogłyby y tu być koło Wiſły, y inſzych rzek na wielu mieyſcach. Na dowod tego możnaby probę zrobić tu w bliſkości iako to na Olędrach przy Pradze, daiąc ludziom, ktorzyby ſię, tego podiąć chcieli, wolność na lat kilka, żeby żadney nie dali z razu kontrybucyi; zwłaſzcza mogłyby tam być zrobione pożyteczne wielce ogrody, ktore tu bardzo potrzebne. bo prawie nigdzie iarzyna nie ieſt tak droga iako tu przy Warſzawie. O probie w tey materyi, od nieiakiego Pana Brennera Łagmanna (co znaczy Sędziego) uczynioney nayduie ſię w manuſkryptach Szwedzkiey Akademii, od Roku 1750 naſtępuiący dokument: " Cała trzęſawica wedłùg ſpoyrzenia miała w ſobie taką ziemię, ktora mchem obroſła, a gdy przekopana była na trzy łokcie, nayduie ſię twardy y piaſczyſty grunt. Z tego gruntu puł ćwierci kubiczney ważyło 3. łoty. Lecz ſkoro cwierć takowa napełniona była wodą ważyła $23\frac{1}{4}$. łota, woda więc przydała oney ciężkości na $\frac{7}{8}$ Zkąd trzebaby ſię także dowiedzieć wprzod, wiele ziemia iaka donoſz nia owocu powinna ważyć, czego bez trudności każdy ſię doświadczyć może. Poki tedy ziemia zawiele w ſobie ma wilgoci daremna ieſt łożyć na nię koſzty. Z ieziora w rowney z bagnem wyſokości będącego naprzod na 2. łokcie ſpuſzczona była woda, a bagno przez dwa lata tak wyſchło, że wy-

wygodnie przez nie można było iechać. Zaczęto zatym mieyſce pewne na tym bagnie uprawiać y gnoić; roſło tam cokolwiek owocu, lecz ziemia żadney trawy przyiąć niechciała, zkąd wieziono ze trzydzieści taczek piaſku, y cokolwiek gnoiu na one mieyſce, gdzie zaraz owa nowa rola lepſzy noſiła owoc y trawą obroſła, a oſobliwie koniczyną białą na łokieć długą. Wſzyſtko com na to wyſuſzenie y uprawienie bagna łożył, wynoſi na 70. Talarow miedzianey monety, (co niby na 50. Tynfow uczyni) a nowa owa rola iuż mi daie w zbożu y ſianie pożytku na 200. Talerow, tak że ani expenſy ani ſtarania żałować nie trzeba w wyſuſzaniu y uprawianiu bagniſk y błot takowych." Nie ieſt to iedna proba, ale było ich doſyć tak w Szwecyi iako też w Inflantach z wielkim pożytkiem.

Jeżeliby ſię zaś trafiło, żeby takowe wyſuſzenie było niepodobne, co albo rzadko albo nigdy ſię nie trafia, przecię inſzy ieſzcze z tego może być pożytek, to ieſt: kiedy ſię na takowe mieyſca, gdzieby ani zboże ani ſiano rość nie chce, wſadza ſię olſzyna, ktora oſobliwie tak wilgotnego potrzebuie gruntu, a do budowania na mokrych mieyſcach naylepſzym ieſt drzewem. Inny ieſzcze z tego a powſzechny bywa pożytek, to ieſt: że ſię przezto *Clima* czyli powietrze naprawia. Wſzakże rzecz pewna, że powietrze chociaż nayzdrowſze wilgotną zarażone bywa zgnilizną. Ze zaś woda w bagnach, błotach y ieziorach będąca dla niedoſtatku świeżey wody, gniie y zaśmierdza ſię, zaiſte na takowych mieyſcach powietrze ſtaie ſię nieczyſtym, grubſzym y niezdrowſzym, niżeli na mieyſcu innych, gdzie tych niemaſz okoliczności. Mamy tego doſtateczne dowody, y więcey w tym bylibyśmy perſwadowani, gdybyśmy na Mieſzkańcow ieno na wilgotnych mieyſcach pilne mieli oko. Do tego Summaryuſz, narodzonych y umarłych z takich Kraiow doſtatecznym nam byłby świadectwem. A podobno nie inſza będzie przyczyna, że według ſpecyfikacyi w wiadomościach tuteyſzych *ſub Num: 5.* y *Num: 7.* wyrażoney na Wyſpach Island, Aalburg, Tuhnen, Langeland y innych liczbę narodzonych, daleko liczba umarłych przechodzi. To rzecz pewna, że po większey części na wyſpach oſobliwie małych, gdzie wiele ſoſnowego roſnie drzewa, obywatele daleko zdrowſi, mocnieyſi, y dłużey żyć zwykli, niżeli ci, ktorzy na mieyſcach wilgotnych y bagnami, błotami otoczonych ſwe maią mieſzkania. Mamy przykład y z tych, co w ſuchych budynkach, y z tych, co w mokrych mieſzkaią. Bo pokazuie ſię z tąd oczywiście, że mieſzkania gdzie ściany ſuche drewniane, lepſze ſą dla zdrowia niżeli, gdzie ſą kamienne ściany. Szkodzi także zdrowiu iako drzewu, kiedy kto zewnątrz drewniane ściany ſmaruie czyli oblepia gliną, bo tam wnidzie od powietrza y deſzczu wilgoć, ktora przechodzi potym do ſamego mieſzkania, y drzewo przez to ſamo prętko gniie. Ale na to ſpoſob ieſt lepſzy, y drzewo od wilgoci y zgnilizny konſerwuie ſię, to ieſt: trzeba gaſzone wapno z piaſkiem kamienniſtym pomieſzać,

y z ſzer-

y z ſzerścią cielęcą, w drewniane ściany klinikow na trzy cale długich nabić, w odległości ieden od drugiego na 4. albo 5. calow, potym wſpomnioney materyi między te kliniki narzucać, ktora żadney wilgoci do drzewa niedopuſzcza.

Na końcu trzeba ieſzcze iedną okoliczność zważać przy wyſuſzeniu bagniſk, to ieſt: zkądby brać koſzty potrzebne do wykonania takowey pracy? Co ſię tycze bagn czyich dziedzicznych żadney nie maſz kweſtyi, bo ſam Dziedzic na to łożyć może; ale co ſię tycze rowow y kanałow, z ktorych pospolity bywa dla wielu ludzi pożytek, trzeba żeby na to wſzyſcy, ktorzy z tego mogą mieć pożytek expenſowali. Wſzakże nietylko kanały, ale też nowe owe grunta w krotce każdemu expens nadgrodzą. Wielki kanał w Langedoku, 60 prętow mierniczych wſzerz, a trzydzieści mil w zdłuż maiący, dwa morza z ſobą łączący, ieſt dziełem Pana Rikueta Prezydenta Thuluſkiego, ktory ſam na to expenſował nawet y za grunta zapłacił Dziedzicom, gdzie ten kanał ieſt przekopany Ludwik XIV. ieno 6000. Zołnierzy dał do tego, ktorym Pan Rikuet przyłożył zapłaty. Ten Pan doſtał potym Sądy y cła wſzyſtkie do tego kanału należące, ktore iego Sukceſſorowie do tych czas trzymaią; a Ludwik XIV. wymowił ſobie, żeby wykupić mogł to wſzyſtko każdego czaſu, za 10. Milionow Liwrow.

Koniec Uwagi Ekonomiczney.

Znayduie ſię w Warſzawie w Adreſſ w y Aukcyi Kantorze, u Jego-Mości Pana Michała Gröla *Kommiſſarza Jego Krolewſkiey Mości.*